

*Forfatteren er formand
for Han Herred Mål*

Søren Vibe:

Han Herred Mål

Foreningen Han Herred Mål er dannet i foråret 2005. Formålet er at støtte og formå folk i Han herred, der kan egnsmaal, til at bruge det alle steder hvor det giver mening, samt at tilskynde tilflyttere til at lære at forstå det. Foreningen arbejder over en bred front for formålet. Egnsmålene i Han herred er som overalt i Danmark under stærkt pres. I stor udstrækning bliver egnsmaalet valgt fra allerede fra børnene er små. Der har hidtil kun været lidt opmærksomhed om egnsmålenes historiske og kulturbærende værdi. I Sønderjylland og i Vendsyssel findes, som hos os i Han herred, foreninger der søger at rette op på dette.

Han herred i Nordvestjylland ligger mellem Thy og Vendsyssel, fra og med Hannæs i vest til Trandum, Arentsminde og Ulvedybet i øst (se kort). Egnsmål i Han herred har, som i andre egne af Danmark, flere udgaver, hver knyttet til sit lokalområde. Fra vest til øst indebærer det en gradvis ændring fra område til område. Forskellene mellem målet i Hannæs i vest og Øland i øst er meget udtalte. At disse forskelle kunne udvikle sig, skyldes folks bofasthed tidligere. Man kom sjældent udenfor den snævre hjemegn grundet dårlige veje og samfærdselsmidler, fattigdom mm.

Som sagt ovenfor, arbejder Han Herred Mål bredt for sit formål.

(1) Vi laver lydoptagelser med dialekttalende i deres hjem, og vi finder frem til dem overalt i herredet for at indfange alle lokale sprogudgaver.

(2) Vi agiterer for vor sag offentligt, og har haft indslag i fjernsyn, radio og aviser, både lokalt og i landsdækkende medier. Vi deltager i lokale udstillinger og har kontakt til kommunerne i det gamle herredsområde, ligesom vi får moralsk støtte hos Lokalhistorisk Samvirke, en paraplyorganisation for herredets lokalhistoriske foreninger. Vi har folk, som skriver fortællinger på deres mål (se fx s. 8-15 i dette num-

mer af Ord & Sag), andre der skriver sange, og vi har et par fine lokale komponister, som skriver melodier til. Vi har samlet i hundredevis af "sæjjer" (talemåder, ordsprog og lign.), som nu bringes en ad gangen i en lokal ugeavis.

(3) Vi har søgt at interessere skolerne i vor sag, idet vi gerne så en egnssprogundervisning oprettet. Dette er imidlertid vanskeligt, bl.a. fordi det har været svært at finde lærere som kan og vil gå i gang med en så uvant opgave.

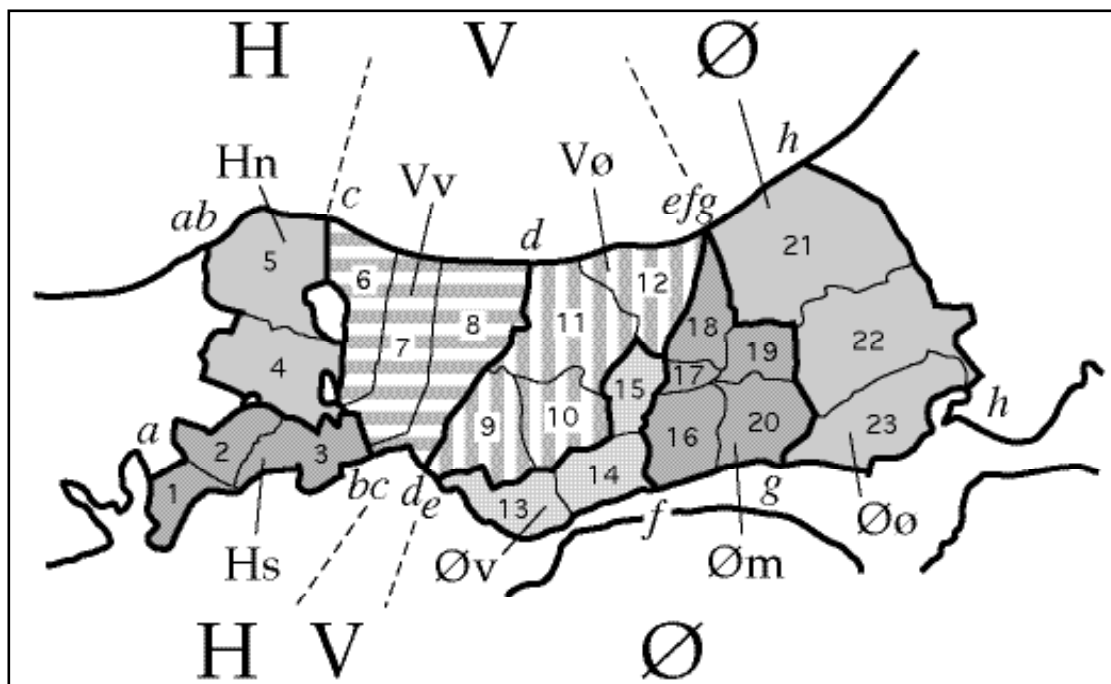
(4) Vi har en meget omfattende opgave i gang med en ordsamling. Med indgang fra rigsdanske ord redegør vi for udtale og bøjningsformer af så mange ord, vi kan. En fast skare på 6 personer mødes en gang hver uge og arbejder med denne krævende, men overordentlig spændende sag.

Foreningen har for tiden omkring 50 medlemmer, hvoraf 15-20 er aktive med diverse opgaver.

Der har været glædelig stor interesse for vor sag, og en god del af vore arbejdsopgaver forløber godt og stabilt. Vi har desuden en række gode idéer i hovedet til yderligere virke, men må sande at der er for få folk til at alt kan sættes i gang straks. Vi er imidlertid kommet godt fra start og har både idérigdom, kyndige folk og slidere, så vi ser lyst på vor fremtid.

**Brow å bewår dit moel –
læ' er te di bette.
Foreningen Han Herred Mål**

Som vist falder Hanherrederne sprogligt set i 3 hoveddele: Hannæs (H), Vest-Han (V) og Øst-Han (Ø). Inden for Hannæs skelner vi yderligere mellem en nordlig og en sydlig del (henholdsvis Hn og Hs. Vest-Han er det praktisk at underinddele i en vestlig og en østlig del (henholdsvis Vv og Vø. Øst-Han falder i hele tre underdele: en vestlig, en midter- og en østlig del (henholdsvis Øv, Øm og Øø. Hannæs og Øst-Han er markeret med fladefarvning, Vest-Han med skravering på kortet ovenfor.

Sogneavne: 1 = Arup. 2 = Vesløs. 3 = Øsløs. 4 = Tømmerby. 5 = Lild. 6 = Vust. 7 = Vester Torup; her blot kaldt Torup. 8 = Klim. 9 = Gøttrup. 10 = Kettrup. 11 = Kollerup. 12 = Hjortdal. 13 = Aggersborg. 14 = Bejstrup. 15 = Skræm (vestlige del); her kaldt Skræm-v. 16 = Haverslev. 17 = Skræm (østlige del), her kaldt Skræm-ø. 18 = Lerup. 19 = Øster Svenstrup; her blot kaldt Svenstrup. 20 = Torslev. 21 = Tranum. 22 = Brovst. 23 = Øland.

- a-a Grænse mellem Thy (med thybodialekt) og Hanherrederne. Fx *æ* / *a* jeg; *bre'* / *wrej'* vred; *dan:s* / *då:ns* danse; *nå:gen* / *na:gen* nøgen; endvidere (men her høres blandet udtale i Arup og Vesløs sogne) *tå:b* / *ta:b* tabe, *bå:g* / *ba:g*.
- b-b Grænse mellem foransat og efterstillet kendeord, fx *æ manj'* / *manj'en* = manden. Dette regnes af mange for at være hovedskellet mellem vest- og østjysk dialekt.
- c-c (1) Mod vest er navneord, der betegner tællelige ting, altid fælleskøn; mod øst bruges ligesom på rigssproget både fælleskøn og intetkøn: *en bu'er* / *et bu'er* et bord. Ved sammenligning med b-b ses det, at Lild og Tømmerby sogne har efterhængt kendeord, men altid i fælleskøn, altså fx *bu'eren* bordet (modsat *æ bu'er* i Thy og *bu'ere* mod øst); de samme to sogne er hovedområdet for en ejendommelig mangel på kendeord i eks. som *de æ ble'k o haw'* det er blik(stille) på havet. – (2) Østgrænse for vestjysk stød: fx *lå'p* / *lâp* loppe, *dre'k* / *drek* drikke.
- d-d (1) Mod vest har man ikke stød i tillægsmåder som *tænkt*, *glæmt* tænkt, glemt; det har man i reglen mod øst: *tæn'kt*, *glæm't* – (2) Mod vest siger man *hæ:r*, *dæ:r* hér, dér, mod øst *hæ'r*, *dæ'r*.
- e-e Grænse mellem Vesterhan og Østerhan herred.
- f-f (1) Mod vest hedder det fx *na'r*, *da:r* nord, døre; mod øst siger man *nö'r*, *dö:r*. – (2) Mod vest siger man *fræ Han*, *hæ:r* - el. *hæ'rfræ'* fra Han, hérfra; mod øst hedder det *frå Han*, *hæ'rfrå*.
- g-g Vestgrænse for særlig udtale af k og g foran vokalerne i, e, æ, y, ø, ö (sådan som det også kendes fra Vendsyssel). Fx *gjyer* / *djyer* gøre, *kjy:b* / *tjy:b* købe.
- h-h Grænse mellem Hanherrederne og Vendsyssel (med vendsysseldialekt). Fx *hanj* / *haj* han; *mad* / *ma* mad; *hæjst* / *hæst* hest.